

Handwritten notes in red and black ink:
Kõrvaltoimik...
20.5.40
Lõpetamine
rahuldas
20.5.40
[Signature]

E. V.
TARTU ÜLIKOOLI
BIBLIOTEKUSKONN
20 mail 1940
Nr 68.
TARTU

A B I E L U L E P I N G U D .

AA
7748

Salme Rootalu

D I P L O M I T Ö Ö .

Tartu 1940.

Loor. juur. 24. V 40.

S I S U K O R D .

	Lk.
I. Abielu mõiste	2
II. Abikaasade isiklikud ja varalised vahekorrad kehtivas õiguses	6
III. Abielulepingud:	11
1. Leppe subjektid	12
2. Leppe sisu:	
a) isiklikud vahekorrad	20
b) varavahekorrad	28
3. Leppe liigid	34
4. Vorm	35
5. Tempelmaksustamine	41
6. Publikatsioon	46
7. Jõustumine	49
8. Lõppemine	50
IV. Abielulepingute mõju:	
a) abielupooltele	53
b) kolmandate isikute õigustele	54
V. Abielulepingud Tsiviilseadustiku eelnõus	61

Kasutatud kirjandus ja seadustikud.

Tjutrjumov, I. M., Graždanskoje pravo. Tartu, 1927.
Abieluseadus (RT 1922,138,88).

Abieluseadustiku 1922. a. eelnõu - lüh. TS.
Balti Eraseadus - lüh. BES.

XX - von's seaduste kogumik koide I jagu.

Bukovski, V., Svod graždanskih uzakonenii gubernii pribaltijskih. Riga, 1914.

Erdmann, C., Das Güterrecht der Ehegatten nach dem Provinzialrecht Liv-, Est- und Curlands. Dorpat, 1872.

Grünthal, T., Märkmeid Eesti perekonnaseaduse eelnõu kohta. Abikaasade isiklikud ja varanduslikud vahekorrad. Juriidiline ajakiri "Õigus".1932. a.nr.4, lk. 145 - 185.

Guläjev, A. M., Russkoje graždanskoje pravo. S. Peterburg, 1913.

Gürgens, H., Die Lehre von der ehelichen Gütergemeinschaft nach livländischem Stadtrecht. Riga, 1898.

Martõnov, N. K., Položenije o notarialnoi časti. Riga, 1924.

Notariaalseadustiku eelnõu.

Riigikohtu otsused alates 1931. a-st.

Seeler, N. von, Ueber Eheverträge. Rigascher Almanach für 1890. Riga.

Sinajskij, V. I., Ličnoje i imuštšestvennoje položenije замуžnei ženštšino v graždanskom prave. Dorpat, 1910.

Tempelmaksuseadus (RT 1928, 45, 262).

Tjutrjumov, I. M., Graždanskoje pravo. Tartu, 1927.

Tsiviilseadustiku 1939.a. eelnõu - lüh. TS.

Ex - Vene seaduste kogu X köide I jagu.

Ex - Vene seaduste ja korralduste kogu.

Viirman-Kanemägi, M., Alaealise abielunaise teovõime küsimus BES järgi. Juriidiline ajakiri "Õigus". 1932.a. nr.7, lk. 316 - 320.

juks aastas 1940.a. sügiseni. Kuna uus Tsiviilsead-

ustikus on ABIELEULEPINGUD .
=====

Eestis kehtiva tsiviilõiguse järgi puudub ühtlus eriti abikaasade varavahekordi käsitlevais õigusnormides. Neid varavahekordi reguleerivad Eesti-ja Liivimaa maaõigused, Eesti-ja Liivimaa linnaõigused, Narva linnaõigus ja end. Vene tsiviilõigus. Sageli on ühes ja samas linnas mitu seaduse kehtivuse piirkonda, näit. Tartus, Tallinnas, mis tingitud sellest, et teatavatel linna administratiivpiirkonda kuuluvatel maa-aladel on jäetud kehtima maaõiguse normid. Tegelikus elus sarnane ebaühtlus toob kaasa arusamatusi ja seaduse võõrtõlgendamisi.

Tekkinud olukorra parandamiseks tehti meil ühtlase tsiviilõiguse reformiga algust juba 1924.a. ja nüüd - ligi 16-aastase töötulemusena - on valminud Tsiviilseadustiku eelnõu esitatud parlamendile, mille vastuvõtmine Riigivolikogu poolt lükati aga kah-

juks edasi 1940.a. sügiseni. Kuna uues Tsiviilseadustikus on tehtud põhilisi muudatusi just perekondaõiguses, eriti aga abikaasade isiklike ja varanduslike vahetõrgete alal ja need muudatused omas rõhuvuses enamuses arvatavasti kord parlamendi poolt vastu võetakse, siis käesolevas abielulepingute kohta käivas kirjutises tahan tähelepanu pöörata koos kehtivate seadustega ka Tsiviilseadustiku eelnõus leiduvatele normidele.

I. A B I E L U M Õ I S T E .

Alates ühiskondliku korra tekkimisest on abielu koheldud mitte ainult juriidilise, vaid ka sotsiaalse instituudina. Kuna abielul on täita rida sotsiaalseid funktsioone, siis pole abielu jäetud abielupoolte isiklikuks asjaks, kus pooltel oleks võimalus kokku leppida igal võimalikul viisil, vaid on reguleeritud õigusnormidega, mis omakord mõjustatud religioonist kui ka kirikust.

Kaasaegsed seadusandlused mõistavad abielu puht-juriidilise instituudina. Esijoones on ta tegelik, loomulik ja ökonoomiline vahekord ja allub seega normidele, mis kuuluvad nii era-kui avalikõiguslikku valdkonda.

Eraõigusesse kuuluvana on abielu kui leping, mis sõlmitakse mõlemate abielupoolte vahel ja mis, nagu iga teinegi eraõiguslik leping, enesega kaasa toob varaõiguslikke tagajärgi nii abielu kestel, kui ka selle lõppemisel kas lahutuse teel või surma läbi. Nimelt kuulub abielu õigustehingute hulka ja on korraldatud eraõiguslike seadustega sama hoolikalt kui ülejäänud õigustehingudgi, nt. ost-müük, rent, üür jne. Eraõigus määrab täpsalt, milliseid varaõiguslikke mõjutusi abielu sõlmimine enesega kaasa toob.

Abielu on ka avalikõiguslik-riigiõiguslik institut. Selle mõiste all mõistetakse neid õigusnorme, millel pole midagi ühist isiku varaõigustega, vaid millised on loodud üldsuse huvides. Abielu sõlmimise

järel omab mees naise üle hooldus-eestkoste õiguse, naine kaotab oma perekonnanime jne., ja nende muudatuste tõttu ei või riik abielu sõlmimisel ükskõikseks jääda. Normid korraldagu, et ei tekiks segadust avalikõiguslikul alal.

Lõppeks on abielu ka avaliku moraali instituut, korraldades mehe ja naise vahekorda mitmes suunas ja on järeltuleva soo kasvataja. Järelikult võime ütelda, et abielu on era-ehk varaõiguslik, riigi-ehk avalikõiguslik ja moraali-ehk usu instituut.¹⁾

Prof. Tjutrjumov eraldab abielus neli elementi: 1) looduslik, 2) kõlblik, 3) religioosne ja 4) juriidiline.²⁾ Ta toonitab samuti, et kaasaegse abielu juures on normatiivse tähtsusega vaid juriidiline element, mis ilmneb esiteks selles, et abielu eeldab vaba tahet, mille avaldus peab vastama seadusnõuetele. Teiselt poolt aga eeldab ta abielupoolte

1) Vrd. Nicolaus von Seeler, Ueber Eheverträge. Rigascher Almanach für 1890. Riga, lk. 1 jj.

2) I. M. Tjutrjumov, Graždanskoje pravo. Tartu, 1927, lk. 496.

ühiselu, mis väljeneb monogaamilises abielus, kooselamises ja võimatuses abielu lõpetada abielupoolte lihtsa tahteavaldusega. Ta ei pea aga abielu lepinguks ning ütleb: kuigi abielu lepingulise iseloomu kasuks räägib selle tekkimine vabal kokkuleppel, mis valjult kaitstud seadusega, siiski abielu ei ole leping, vaid omab ühisuse iseloomu, millega on määratud kindlaks eriline olukord, mis väljendub täielikus ja alalises abikaasade kooselus.³⁾

Tsiviilseadustiku eelnõu § 302 järgi abiellumise-
ga ühendatakse mees ja naine abielulisse koosellu
vastastikuseks toetamiseks ja laste saamiseks ning
kasvatamiseks. Nad võlgnevad teineteisele truudust
ning ühisele hüvele üksmeelselt kaastegevust. Vastu-
pidised kokkulepped ja tingimused on tühised.

3) Tjutrjumov, op.cit., lk. 496.

II. ABIKAASADE ISIKLIKUD JA VARALISED VAHEKORRAD KEHTIVAS ÕIGUSES .

Abieluline ühendus tekitab abikaasade vahel isiklikke ja varanduslikke vahekordi. Uldkokkuvõttes kujuneksid need vahekorrad järgmiseks: BES järgi naine abielludes omandab mehe perekonnanime⁴⁾ (§ 5). Abikaasad on õigustatud nõudma üksteiselt abielulist truudust, on kohustatud ühes elama ja üksteist toetama. Omavoliline loobumine neist õigustest ja kohustustest pole lubatud ja sellele vastukäivad lepingud ning kokkulepped on tühised (§ 7). Mees on õigustatud nõudma naiselt sõnakuulmist ja oma tahte allumist; määrama elukohta ja nõudma, et naine talle järgneks. Naise kohus mehele järgneda ei ole obligatoorne igal juhul, vaid seadus näeb

4) TS § 304 järgi naise perekonnanimeks võib, kui ta on avaldanud sellekohast soovi, abielu registreerimisel jätta ta senise perekonnanime. Ühisele perekonnanimele võib abielu registreerimisel juurde lisada naise senise perekonnanime mõlema abikaasa suhtes ja mõlema nõusolekul, kui sellega välditakse viimase nime kadumine naise sugukonnas.

ette erandid, mil naine pole kohustatud järgnema -
nt. siis, kui mees on mõistetud sunnitööle või asu-
misele jne. Ka võib mees nõuda naiselt osavõttu ko-
duses majapidamistöös, ja häda korral ülespidamist
(§ 8). Naise kohustus meest ülalpidada kerkib üles
ainult seaduses ettenähtud juhul - häda korral, s.t.
kui mees kas haiguse, vanaduse või mõnel muul põh-
jusel on sattunud abivajavasse olukorda, et ta oma
tööga end elatada ei saa, ja ka ainult niivõrd, kui-
võrd naise varanduslik seis seda lubab.⁵⁾ Naine on
õigustatud saama mehelt ülalpidamist vastavalt vii-
mase seisukohale ja jõukusele, kaasabi kõigis elu-
avaldusis ja kaitset eriti juriidilistes küsimustes
(§ 9). Mees abiellumise momendist alates muutub nai-
se eestkostjaks (nõuandjaks, siassistendiks - §§ 10,
11). Ta valdab ja valitseb kogu ühist vara, nii oma
kui ka naise poolt abiellu toodud, samuti nende poolt

5) Vrd. V. Bukovskij, Svod graždanskijh uzakonenij
gubernij pribaltijskih. I. Riga, 1914,
lk. 31.

ühiselt või mõlema poolt eraldi abielu kestel omandatud või teisiti saadud vara, niivõrd, kui see seadusega või lepinguga pole korraldatud teisiti (§ 12).

Sellest lühidast kokkuvõttest nähtub, et abielunaine, niihästi isiklikkudes kui ka varanduslikkudes vahekordades on allutatud pea täiesti mehe meelevalle alla. Kõige otsustavamal viisil on mehe võimu instituut väljendatud just BES-es. Seadus ei varja siin end segaste väljenduste taha, vaid selgetes ja täpsates sõnades tunnustab naise alluvust mehele.⁶⁾

Teistsugune on olukord aga ex-Vene õiguses,⁷⁾ mis praegu on kehtiv meil Petserimaal ja Narva jõe tagustes maades. Selles õiguspiirkonnas isiklikkudes vahekordades abikaasad on üksteisega küll tihedalt seotud, kuid varavahekordades täiesti sõltumatud.

6) V. I. Sinaiskij, Ličnoje i imuštšestvennoje položenie замуžnei ženštšinõ v graždanskom prave. Dorpat, 1910, § 129, lk.254.

7) Vene seaduste kogu (VSK) X k. I j.

Abielu ei anna siin mehele eesõigust vara valitsemisel vaid varavahekordades abikaasad esinevad üksteise suhtes võõrastena.⁸⁾

Meil praegu kehtivad varasüsteemid oleksid kokkuvõetuna järgmised:

1) v a r a ü h e n d u s - tunnustatakse kummagi abikaasa omandiõigust tema poolt abiellu toodud ja abielu kestel soetatud vara suhtes. See vara ühineb ainult abielu kestuseks ühiseks abieluvaraks ja on mehe aruandmatul valitsemisel ning kasustamisel. Naise abiellu toodud vara ei vastuta mehe võlgade eest. Abielu lõppemisel (mitte surmaga) jaguneb vara oma koostisosadeks ühes juurdekasvuga. Kehtib Eestimaa ja Liivimaa maaõiguse piirkonnas, samuti ka Eestimaa linnaõiguses teataval määral;

2) v a r a ü h i s u s - kummagi abikaasa poolt abiellu toodud ja abielu kestel soetatud vara moo-

8) Vt. ka A. M. Guläjev, Russkoje graždanskoje pravo. S. Peterburg, 1913, lk.512 jj.

dustab ühise varamassi, millest kummalegi abikaasale kuulub mõtteline pool ja vara jaotatakse ka abielu lõppedes pooleks. Ühisvara on mehe valitsemisel ning kasustamisel ja vastutab mehe, niihästi eelabieluliste kui ka abielu kestel tehtud võlgade eest, kuna naise võlgade eest on vastutus piiratud ainult mõningate juhtudega. Kehtib meil puhtal kujul Narva linnas, erinevustega Liivimaa linnades, ja lastega abielurahva vahel Eestimaa linnaõiguse piirkonnas mõne erandiga.

3) v a r a l a h u s u s - kumbki abikaasa valdab ja valitseb täiesti iseseisvalt oma vara nagu enne abiellumistki. Kehtib Petserimaal ja Narva jõe tagusel maa-alal.

Peale eeltoodud vara põhisüsteemide on olemas veel erivara, mis välja eraldatud ühisvara koostisest ja kuulub naise enese valitsemisele ja kasutamisele, ja mille kohta tulevad rakendamisele varalahususe põhimõtted vaid selle erinevusega, et

naine kinnisvarade võõrandamise korral vajab ikkagi mehe nõusolekut.

III. A B I E L E L E P I N G U D.

Eeltoodust selgub, et kehtiv seadus näeb abikaasade varavahekordade jaoks ette rea täpsaid norme. Et aga inimesed kunagi ette ei või teada, missuguses varaõiguse piirkonnas neil abielu kestel elada tuleb ja seega missugustele normidele alluda (maa- või linnaõigusele jne.), siis kindlama olukorra saavutamiseks ja abieluliste varavahekordades territoriaalse mõju kaotamiseks seadusandja on võimaldanud neid norme teatud määral igal ajal asendada vastava kokkuleppega, abielulepinguga, andes abielulistele lepingute sõlmimiseks võrdlemisi avaraid võimalusi. Abieluvara õigused on dispositiivsed, mitte absoluutsed õigused ja võivad seetõttu abielu sõlmimisel kui ka juba sõlmitud abielus eralda-

tud või modifitseeritud saada.⁹⁾

Abielulepingu all mõeldakse kokkulepet, millega määratakse ära abieluliste vara saatus abielu kestel.

1. L e p p e s u b j e k t i d .

Abielulepinguid võivad sõlmida mitte üksnes abiellujad ja abikaasad, vaid nende asemel vanemad, samuti üks abiellujaist või abikaasadest ehk mõlemad koos ka kõrvalise isikuga, kui viimane neile annab mõnesugust toetust abieluliseks kooseluks (§ 34). Tehingu seadusliku jõu omamiseks peavad asjaosalised peale õigusvõime omama veel vaba tahet ja õigust oma vara või tegevuse juhtimiseks (§ 2912). Oma tegevust iseseisvalt juhtida ei saa need, kes on vanemate võimu, hoolduse või eestkoste all (§ 2916).

9) Heinrich Gürgens, Die Lehre von der ehelichen Gütergemeinschaft nach livländischem Stadtrecht. Riga, 1898, lk. 80.

§ 35 näeb ette, et kui abielluda soovijad on vanemate võimu all või, olles orvud, pole veel täisealised¹⁰⁾, siis abielulepingu seadusliku jõu omamiseks on vajalik esimesel juhul - vanemate, teisel eestkostjate osavõtt. Siin on tähendatud ainult "a b i e l l u d a s o o v i j a d". Kuidas tuleks aga talitada, kui a b i k a a s a d e s t on üks alaealine, või ka mõlemad, ja nad soovivad sõlmida abielulepingut?

BES sellele otsest vastust ei anna, mispärast küsimuse lahendamisel tuleks käia kaudseid teid. Tütare suhtes vanemlik võim lõpeb tema abiellumisega ja ta ei lähe vanemliku võimu alla tagasi ka pärast abielu lõppemist, kuigi pole veel täisealine (§ 235). Naissoost alaealise üle eestkoste lõpeb tema abiellumisega (§ 467 p.5), ja mees muutub naise eestkostjaks (§ 11). Kas tuleb eeltoodust järeldada, et ala-

10) Abieluseaduse § 2 järgi võib abiellu astuda iga meesisik, kes saanud 18 aastat vanaks ja iga naisisik alates 16 eluaastast. (RT 1922, 138, 88)

ealine abielunaine muutub täisealiseks või on siin vahetus ainult eestkostjate isikuis - selle kohta lähevad arvamised lahku (Bukovski, Erdmann, Lutzau, Zvingmann). Kuna puuduvad sellekohased normid, siis ei tohiks ka olemasolevaid norme laiemalt tõlgendada, liiategi kui BES tendents on naise teovõimet piirav. Alaealise abielunaise õigused võrreldes alaealise tütarlapsena mõnes suhtes küll suurenevad,¹¹⁾ kuid et tema muutuks täisealiseks, seda järeldada ei saa.

Alaealise abielumehe kohta puuduvad samuti vastavad normid. On vaid vihe, et alaealine poeg võib eraldi majapidamist sisse seada ainult vanemate nõusolekul, ja kuigi ta vabaneks vanemliku võimu alt, tal peab täisealiseks saamiseni või selleks tunnustamiseni olema eestkostja (samuti ühe või mõ-

11) BES § 489 p.1 järgi alaealine abielunaine võib oma endise eestkostja vastu nõudmistega esineda ühe aasta jooksul pärast abiellumist, mitte aga ühe aasta jooksul pärast täisealiseks saamist, nagu teised alaealised.

lema vanema surma korral. § 232). Sellest näeme, et täisealisuse küsimus abiellumise tagajärjel alaealise mehe suhtes üldse arvesse ei saa tulla ja talle igal juhul tuleb määrata eestkostja.

Oletame, et alaealine tütarlaps abiellub täisealise mehega ja nad soovivad pärast abiellumist sõlmida abielulepingut. Kas on küllaldane, kui lepingu kirjutavad alla alaealine naine, selle poolt juurekutsutud nõuandja (§ 30 alusel) ja abielumees? Tartu Ringkonnakohus, kellele allub samasse ringkonda kuuluvate abielulepingute väljakuulutamise, on asunud jaatavale seisukohale (kahjuks puuduvad andmed teiste Ringkonnakohtute kohta). Seda seisukohta pooldada ei saa järgmistel kaalutlustel: BES § 353 järgi alaealisel ei ole seaduspärast tahet (zakonnoi voli), mispärast kõigis temasse puutuvates juuriidilistes tehingutes tema asemele astub eestkostja. Kui eestkostja asendab alaealisele ta vanemaid (§ 337) siis peaks ta alluma ka vanemate ja laste vahkordi reguleerivatele normidele. Neis normides on muuseas

üteldud, et lastele ei ole keelatud astuda oma vanematega seadusega lubatud igat liiki tehingutesse. Ainult laste alaealisuse korral neid tehinguid ei sõlmita teisiti, kui Vaeslastekohtu vahendusel, kes määrab selleks juhuks eestkostja (§ 213) ja viimane on kohustatud tähtsamatel juhtudel paluma Vaeslastekohtult juhatust (§ 357). Alaealise naise eestkostjaks on tema mees. Pole põhjust arvata, et mees eestkostjana oleks objektiivsem oma alaealise naise suhtes, kui seda on alaealise vanemad, mispärast ei oleks alust ka mehe eestkoste õiguste laiendamiseks, liiategi, kui abielulepingu sõlmimisel abikaasade varalised huvid võivad lahkuminevad olla. Ka ei saaks eestkoste õigusi laiendada juurekutsutud nõuandjale, kelle lähemad ülesanded ja vastutus on seaduses fikseerimata, mispärast tema osavõttu lepingust tuleks pidada üksnes vorminõuete täitmiseks. Põhinedes eeltoodud väidetele, leian, et ka käesoleval juhul tuleks Vaeslastekohtu poolt määrata ala-

ealisele abielunaisele eestkostja, kes tema asemel abielulepingu alla kirjutab, s.o. nagu iga teise gi lepingu puhul, mis sõlmitakse eestkostja ja eestkostetava või vanemate ja laste vahel. Alaealise naise suhtes see oleks õiglasem ja - lähtudes tege-liku elu nõuetest - ka otstarbekam. Alaealise huvi- des oleks veelgi kindlam, kui peale määratud eest- kostja nõuda abielulepingu projekti esitamist Vaes- lastekohtule kinnitamiseks, nagu see nõutav tähtsa- mate tehingute, nt. ostu-müügi lepingu korral, sest ka abielulepingul on abielupoolte varaliste vahe- kordade lahendamisel suur tähtsus.

Juhul, kui abielulepingu sõlmijatest mees on ala- ealine ja naine täisealine, siis ei saa mingit kaht- lustki tekkida eestkostja määramise mittevajaduses, sest alaealise abielumehe suhtes täisealiseks saami- se küsimus sellekohaste sätete puudusel ei saa kaud- seltki kõne alla tulla. Emb-kumb, kas kirjutab tema eest alla eestkostja või laseb ta end tunnustada

täisealiseks (§ 270 ja 271 põhjal). Naine kirjutab lepingule alla juurekutsutud nõuandja osavõtul. Kõnesoleval juhul ilmneb aga seaduses paradoksaalne nähe: täisealise naise eestkostjaks § 11 alusel saab ta alaealine abielumees, kes allub ise eestkostele ja kelle kohta samuti on kehtiv § 314, mis ütleb, et eestkostjateks ei või mingil tingimusel olla alaealised.

Edasi - abielulepingu sõlmimisel on mõlemad abikaasad alaealised. Põhinedes ülaltoodud seisukohale, tuleks ka siin mõlemale abielupoolele määrata eestkostjad, kes Vaeslastekohtu kontrollil sõlmivad alaealiste eest abielulepingu. Kui aga lähtuda põhimõttest, et alaealine abielunaine abielludes saab kõik täisealise õigused (vana saksa põhimõte "Heirat macht mündig"), võime seista järgmise kurioosumi ees: 16 aastane tütarlaps sai abielludes kõik täisealise õigused ja kui ta abielulepinguga omandab veel varalahususe süsteemil põhineva varalise

iseseisvuse, siis ta mitte ainult ei valitse oma vara, vaid ka müüb, pandib või ostab täiesti rippumatult, kuna tema 19 aastane abielumees samal ajal on eestkostetav. Pole mingit põhjust oletamiseks, et naine kõnesoleval juhul oleks võimelisem oma huviseid kaitsema kui ta mees.

Eeltoodud juhtudest näeme, et BES laiemal tõlgendamisel abil - alaealisele naisele abiellumisega täisealise õigusi anda - toob kaasa paradokse, mille esinemisi ei saa arvata seadusandja tahteks, ja sellepärast julgen tähendada (vastupidiselt Bukovskile ja Lutzale), et alaealine abiellumisega ei muutu veel täisealiseks, vaid jääb edasi alaealiseks, kelle kohta abielulepingu sõlmimisel tulevad rakendamisele kõik alaealiste kohta käivad normid. Alaealise naisisiku abielludes täisealise mehega läheb eestkoste automaatselt üle küll viimasele, kuid see asjaolu ei anna mehele veel õigust sõlmida oma alaealise naisega abielulepingut ilma määratud eestkost-

ja osavõtuta.¹²⁾

TS kõnesolev küsimus lahkarvamisi tekitada ei saa, sest eestkostmisele kuulub iga alaealine, kes ei ole vanemliku võimu all (§ 458). Alaealise lapse abiellumisega lõpeb vanemlik võim, kuid vanemad on lapse vara hooldajaiks tema täisealiseks saamiseni (§ 422).

Kuigi seaduses puudub otsene keeld abielulepingute sõlmimiseks volinikkude kaudu, ei ole see mõeldav juba sellepärast, et abieluvahekorrad kuuluvad valjultisiklikkude õiguste valdkonda, mida volinikud lahendada ei saa.

2. L e p p e s i s u :

a) isiklikud vahekorrad.

Oma sisult abielulepingud võivad sisaldada väga

12) Vt. ka M. Viirman-Kanemägi, Alaealise abielunaise teovõime küsimus BES järgi. "Õigus" 1932, 7, lk. 316 jj.

mitmekesiseid tehinguid: siin võivad aset leida abi-
kaasade ühiselus olulise tähtsusega, kuid seaduse
poolt mitte kindlaks määratud isiklikke vahekordi
reguleerivad kokkulepped, puhtvaranduslikud tehin-
gud varade ja õiguste ülemineku näol, kui ka kor-
raldused surma puhuks. Sealjuures on aga nõutav, et
lepingute sisu ei tohi vastukäiv olla kõlblusele
ega pretseptiivsetele seadusnormidele. Ei tohi le-
pingusse võtta ka sääraseid tingimusi, mis oleksid
vastuolus üldise abielu eesmärgiga või mis tühis-
taksid abikaasade vahel seadusega määratud isikli-
kud vahekorrad (§ 37). Lubatud on aga lepingusse
võtta poolte omal näengul igasuguseid varanduslist
laadi korraldusi niihästi abielu toodud, abielu
kestel omandatud või tulevikus omandatava vara koh-
ta, samuti ka surma korraks, kuid tingimusel, et
sellega ei rikutaks kolmandate isikute õigusi (§ 38).
Eeltoodust näeme, et seadus on takistusi teinud
just neile kokkulepetele, mis on vastuolus abielu

eesmärgiga või mis korraldavad eeskätt abikaasade isiklikke vahekordi. Varavahekordade kindlaksmääramisel puuduvad pretseptiivsed normid, erandiks on, et ei tohi rikkuda kolmandate isikute õigusi.¹³⁾

Missuguseid kokkuleppeid tuleks vaadelda kui abielu eesmärgile, moraalile, käskivatele ja keelavatele normidele vastukäivaid? BES selles osas on puudulik, kuna pole lähemalt määritletud ei abielu mõistet ega eesmärki. Kaudse vastuse annavad §§ 5, 7, 8 ja 9, kus üles loetud abikaasade isiklikud õigused ja kohustused. Esijoonel peatume BES § 7 juures, kus on nõutav abieluline truudus, kooselu ja vastastikune toetus. Seega ei saa kehtivaks lugeda

13) Sellel lepingu vabaduse printsiibil on kaks olulist kitsendust: esimene ei võimalda üldse lepingut sõlmida selles osas, mis muudavad seadusega korraldatud abikaasade isiklikke vahekordi, sest abielulepingu läbi ei tohi kannatada abielu siht; teine kitsendus puudutab lepingu varalist külge ja sellega ei tohi rikkuda kolmandate isikute õigusi. Vt. Carl Erdmann, Das Güterrecht der Ehegatten nach dem Provinzialrecht Liv-, Est- und Curlands. Dorpat, 1872, lk. 91 jj.

lugeda nt. kokkulepet abielu truudusest loobumise kohta, s.t. kus üks abielupooltest või ka mõlemad jätavad truuduse küsimuse oma suvaks. - teiste sõnades, kus ühe abikaasa poolt abielu rikkumine võtaks teiselt abikaasalt õiguse nõuda abielu lahutust. Abikaasal ei ole küll õigust lahutamist nõuda, kui abielu rikkumine sündis tema nõusolekul¹⁴⁾, kuid abielulisest truudusest loobumise ja abielurikkumise võimaluse sissevõtmine lepingusse pole mitte üksnes vastuolus abielu eesmärgiga, vaid ka moraaliga. Pole mõeldav, et abielulepinguga saaks muuta ka abielu lahutamise põhjusi (neid nõrgendades ehk kõvendades), mis kindlaks määratud Abieluseaduse §§ 21 - - 30. Sama seadus võtab abikaasal õiguse nõuda abielu lahutamist seaduses loetletud põhjustel küll pärast teo andeksandmist, kuid ei võimalda sellest ette loobuda kokkuleppega. Küll peaks aga lepinguga võimalik olema kindlaks määrata nt. vara jagamist abielulahutuse korraks, kuid nii, et see ühte abi-

14) Abieluseaduse § 21.

kaasadest ei tiivustaks lahutusele.

Oletame, et enne abiellumist sõlmitud abielulepingusse on lepinglaste poolt sisse võetud klausel, kus nad laste arvu piiravad nt. ainult kahele. Kas tuleb sarnane kokkulepe lugeda kehtivaks või kehtetuks? Nagu juba eelpool tähendasin, puudub BES-es otsene vihje abielu eesmärgi kohta¹⁵⁾, kuid et abielu sõlmimine oli ühenduses kirikliku laulatusega ja et usk ette dikteerib abiellujatele laste rohkuse¹⁶⁾, siis loogiline järeldus, et ka laste arvu piiramist kokkuleppe teel abielulepingusse võtta ei saa ja sellekohane klausel kõne all ei võiks tulla juba moraali ja tavaõiguse tõttu.

Ei saa abikaasad loobuda neile ka BES §§ 8 ja 9 ettenähtud õigustest ja kohustustest. Siia kuulub

15) TS on see puudus kõrvaldatud. § 302 I ütleb:
"Abiellumisega ühendatakse mees ja naine abielulisesse koosellu vastastikuseks toetamiseks ja laste saamiseks ning kasvatamiseks" ja sama § III: "Vastupidised kokkulepped ja tingimused on tühised".

16) Vt. Moosese I raamat 12 ptk.

esijoones mehe elukoha määramise õigus, sest mees perekonna ülalpidajana võib valida elukohta, mis võimaldaks talle paremaid teenistustingimusi ja seega lähedamaid võimalusi perekonna ülalpidamiseks. Sellepärast abielulepingusse võetud tingimused, et mees ei tohi elukohta muuta või elukoha valiku vabadus on jäetud naisele või kus mees peab järgnema naise elukohta, on kehtetud vastuolu tõttu § 8 p. 2-le ja teatud mõttes ka reeglipärasele abielulisele kooselule. Kuigi kooselu all ei tule mõelda mitte üksnes seda, et abielupooled faktiliselt ühes elavad, vaid ka seda, kui abielulised kas ameti, töö või teenistuse tõttu üksteisest eemal elades ikkagi ühise elukeskuse omavad. Siiski ei saa sellest järeldada, et sarnane olude sunnil tekkida võiv lahuselu võiks kindlaksmääramist leida juba abielulepinguga.

Küsimusele, kas naine võib kokkuleppel loobuda temale seaduses ettenähtud ülalpidamise õigusest,

tuleb vastata samuti eitavalt. BES § 9 järgi on abielunaisel õigus nõuda oma mehelt ülalpidamist vastavalt viimase seisukohale ja jõukusele. See õigus on naisel ka siis, kui mees ise on ta maha jätnud, tema enese juurestära ajanud ja keeldub teda enese juurde tagasi võtmast või kui üldse mehe süü pärast abieluline kooselu on muutunud võimatuks.¹⁷⁾ Ülalpidamise kohustusest ei vabane mees ka siis, kui naine peaks küllaldaselt kindlustatud olema oma erivarast saadava sissetulekuga. Siit näeme, et ülalpidamise kohustus on mehe poolt kuulub naise isiklikkude õiguste valdkonda ega pole seepärast muudetav abielulepinguga. Sama seisukohta tuleks laiendada ka mehe suhtes, kui ta on õigustatud naiselt ülalpidamist saama häda korral (§ 8 p.3).

BES § 197 järgi teostavad isa ja ema ühiselt vanemlikku võimu oma laste üle, kuid arvamuste lahkumisekul on isa tahe otsustav. Ka siin tuleb lugeda

17) Riigikohtu tsiv.t. nr.1636 - 1931.a.

kehtetuks abielulepingusse võetud tingimus, millega lahkarvamise korral jäetakse ema tahe otsustavaks.¹⁸⁾ Kuidas ema peaks talitama isa poolt laste väärkasvatuse või ta võimu kurjasti tarvitamise korral, selleks on antud juhtnöörid § 198-s, mille alusel ema võib paluda kohtult vastavat korraldust, kui ta leiab, et isa tahe on lastele kahjulik ja sellisel juhul võib kohus laste kasvatuse usaldada ainult emale. Küll on aga mõeldav, et abielulepinguga võib kokku leppida laste kasvatuse kohta, nt. nende koolitamise, kutseala valiku, kaasavara määramise jne. küsimustes.

Kokkuvõtte na võib tähendada, et abielulepinguga ei saa muuta ega olematuks teha neid õigusi ja kohustusi, mis reguleerivad abikaasade vahel seadusega määratud isiklikke vahekordi, mispärast kõik sarnased kokkulepped osutuksid tühisteks. Kuid abielulepingusse võetud mõningate tingimuste kehtetus,

18) Bukovski, op.cit.,lk. 52 "B".

ei tühista lepingut kogu ta ulatuses, vaid ainult seadusega vastuollu sattunud osas (§ 38).

b) varavahekorrad.

Peale seaduses lubatud abikaasade isiklikkude vahetuste selgitamise võib abieluleping sisaldada puhtvaranduslikke tehinguid, mis on palju laiaulatuslikumad ja kaugemaleminevamad eelnimetatuist. Niihästi linna- kui maaõiguses valitseb ühine põhimõte, et abieluvahetuste vahetuste võib lepinguga vabalt korraldada teisiti kui see seaduses ette on nähtud.¹⁹⁾ Kui sirvida Riigi Teataja Lisasid (kus abielulepingud publitseeritakse), siis näeme pea eranditult, et tegelikus elus ongi abielulepingud kujunenud abikaasade varavahekorradade reguleerijaiks. Seadus ei tee siin abikaasadele mingisuguseid kitsendusi ja on jäetud poolte eneste suvaks, mil määral või ula-

19) Erdmann, op. cit., lk. 91.

tuses nad endi varavahekordi korraldavad. Pole siin vahet tehtud abiellu toodud, abielu kestel omandatud ega tulevikus soetatava vara vahel. Isegi surma puhuks on lubatud korraldusi teha ja need abielulepingud, mis käsitavad ka abikaasade pärimisõigusi, alluvad sealjuures pärijaks nimetamise lepingu sätetele. Kõige juures on vaid üks tingimus: et sellega ei riivataks kolmandate isikute õigusi (BES § 38). Nii võivad abikaasad säärase lepinguga lõpetada nende vahelise varaühisuse, varaühenduse või varalahususe, minnes üle ühelt süsteemilt teisele või kasutada rööbiti mitut süsteemi, nt. jätta enne lepingu sõlmimist olev vara ühisvaraks ja lepingu sõlmimisest alates ükskõik mil teel saadav vara viia üle varalahususe süsteemile. Nad võivad ka määrata, et lepingu sõlmimisest alates mees kaotab kõik temale BES § 12 järgi kuuluvad õigused oma naise vara valitsemise ja kasutamise kohta, nii et tulevikus jääb kummalegi abikaasale ainult erivara, mida igaüks neist valitseb ja kasutab täiesti iseseisvalt,

ükskõik kas see vara on saadud ostu, pärimise, kinke või muul teel, kusjuures naine võib vabaneda oma mehe abielulise eestkoste alt (§ 11), ja kõik dokumendid, millega ta tulevikus end kohustab, omavad jõu ilma tema mehe kui assistendi allkirjata, kuna mees võib oma naise varanduslikke asju ajada edaspidi ainult naise poolt väljaantud sellekohase volikirja põhjal. Nad võivad määrata, et mõlemil abielupoolel on õigus tulevikus oma kinnis- kui ka valdasvaraga talitada täiesti oma suva järgi, seda võõrandada, kinkida, pantida ja koormata, sõlmida igasuguseid seaduslikke akte, omandada kõiksuguseid varanduslikke õigusi ning võtta enese peale kohustusi, ilma, et tarvis oleks teiselt abielupoolelt seaduses ettenähtud abikaasalikku nõu paluda. Samuti võivad nad määrata, et kummagi abikaasa vara ei vastuta teise abikaasa võlgade ega muude kohustuste eest, ükskõik, millest nad on tingitud. Kuna kooselu tõttu abikaasad tavaliselt varaobjekte ühi-

selt kasutavad, mis juriidiliselt küll erivara, kuid lepingus üksikasjalisemalt loetlemata, siis tekkida võivate arusaamatuste ärahoidmiseks võivad nad juba ette määrata omandatavate objektide kuuluvuse; nt. kinnisvarad kuuluvad sellele abielupoolele, kelle nimele nad kinnistatakse, vallasvara sellele, kes ta omandab, ärilised ettevõtted aga sellele, kelle nimele võetakse äritunnistus jne. Pole keelatud abikaasadel kokku leppida ka nii, et ühiselt muretsatud vara läheb ainult teise abikaasa ainuomandiks, et teatud vara sissetulekud lähevad ainult ühele neist või et kogu vara valitseb ja kasutab naine.

Juhul, kui abielulepinguga nt. ainult varaühisus kaotatakse, ilma et tähendatud oleks, missugune varavahekordade süsteem asemele astuks, siis tekib küsimus, kas naise vara tuleb vaadelda kui tema erivara, mis sellisena tema valitsemisele ning kasutamisele kuulub või peaks sel juhul valitsemise ja ka-

sutamise õigus kuuluma mehele ? Kuna kõigis BES õiguspiirkondades abieluline eestkoste ja nii naise kui ka mehe vara valdamise ja valitsemise õigus kuulub mehele niivõrd, kui see lepingu või seaduse eeskirjade kohaselt ei ole erivara, siis sellest valdamisest tekib ka igas õiguspiirkonnas tunnustatud mehe kasutamiseõigus naise vara suhtes. Kui abielulepinguga ainult varaühisus ära muudetakse, peab seega mehe üldine valitsemise ja kasutamise õigus selle asemele astuma.²⁰⁾

Korraldusi surma puhuks võivad abikaasad abielulepinguga määrata kolmel printsiibil:

1) nad üldse ei muuda üksteise seadusjärgseid pärimisõigusi;

2) jätavad abielulepinguga seadusjärgsed pärimisõigused küll esialgselt kehtima, kuid annavad sealjuures üksteisele võimaluse omal näengul teha iseseisvalt, ilma teise abielupoole osavõtuta ja

20) Vrd. Gürgens, op.cit., lk. 80,81.

nõusolekuta, testamente, pärijaks nimetamise lepinguid ja muid korraldusi surma puhuks, kuigi need kitsendaksid teise abielupoole (mitte teiste pärijate) seadusjärgseid pärimisõigusi, ja

3) nad määravad kindlaks kõik korraldused ühe abikaasa surma puhuks. Viimane moodus on meie õigusosalal sageli esinev ja üldiselt tuntud vastastikuse testamendi (Gegenseitiges Testament der Ehegatten) nime all.²¹⁾

Soovitav oleks abielulepingusse võtta korraldusi surma puhuks eriti siis, kui üks abielupooltest varandusi abiellu kaasa toob või töö, kuna teisel pooltel midagi ei ole. Seaduslike pärimisõiguste muutmisega nad võivad ära hoida ühe abikaasa poolt abiellu toodud vara osalist üleminekut veresugulastele juhul, kui abielu osutuks lastetuks. Oleks ju täiesti ülekohtune, kui see abikaasa, kes abiellu

21) Seeler, op. cit., lk.12.

kaasa tõi vara, peale oma abikaasa kaotuse peaks kaotama veel oma enese vara surnud abikaasa vere-sugulaste kasuks.²²⁾

3. L e p p e l i i g i d .

Abielulepinguid võib jagada kahte liiki: (§ 33)

1) ühed sõlmitakse enne abiellumist ja sel juhul nimetatakse neid eelabielulepinguteks (bračnõmi zapisjami, Ehestiftungen);²³⁾

2) teised sõlmitakse abielu kestel.

Punkt 1 all tähendatud lepingud astuvad jõusse alles pärast abielu sõlmimist, kuna p. 2 all nimetatud lepingud jõustuvad abikaasade vahel lepingu sõlmimise silmapilgust arvates, kolmandate isikute

22) Vt. ka Seeler, op. cit., lk.13.

23) Ringkonnakohtu (kuhu abielulepingud väljakuulutamiseks esitatakse) praksis on kujunenud selliseks, et väljakuulutamisel nimetatakse kõiki lepinguid abielulepinguteks, vaatamata sellele, kas leping on sõlmitud enne või pärast abiellumist.

24) Seeler, op. cit., lk. 13.

suhtes aga pärast seaduses ettenähtud kuulutamist.

Nicolaus v. Seeler jagab abielulepingute liike järgmiselt: era-abieluleping (der private Ehevertrag), millist ei publitseerita - üksikud erandid väljaarvatud - ja mis avaldab oma mõju ainult abikaasadele ja nende pärijatele, ning publitseeritud (öffentlich publicirte) abieluleping, mis avaldab mõju ka kolmandatele isikutele. Edasi eraldab ta abielulepingud enne ja pärast abiellumist sõlmitavaiks. Enne abiellumist sõlmitavad lepingud (Ehestiftungen, Ehebedingungen) korraldavad uut saabuvat vahekorda, kuna teised - abielulepingud kitsamas mõttes - juba olemasolevaid vahekordi muudavad.²⁴⁾

4. V o r m .

BES § 36 järgi abielulepinguid võib sõlmida ainult kirjalikult. Liivimaa linnades tuleb abielulepinguid sõlmida notariaalkorras. Jõu omandamiseks

24) Seeler, op.cit., lk. 10.

kolmandate isikute suhtes kuulutatakse nad välja poolte palvel seaduse eeskirjade kohaselt.

Nõuet, et abielulepinguid võib sõlmida ainult kirjalikult, ei saa lugeda absoluutseks. Keegi ei saa takistada abielupooltel suuliste lepete sõlmimist ja siin võivad muutmisele tulla isegi abikaasade isiklikud vahekorrad, kuid seaduse ees viimased kaitset ei leia, kui leppe lahendamine peaks minema kohtusse. Küll aga leiab kohtus kaitset suuline leping abikaasade varalistes vahekordades, nagu näeme Riigikohtu tsiviil-osakonna otsusest,²⁵⁾ mille motiivides on üles seatud küsimus: "Kas on abielumehele kohuslik suuliselt tema naisega sõlmitud leping, mille järgi ta kohustus andma viimasele erivaraks teatava summa raha, ja kas on naisel õigus taotella abielu kestel selle raha väljaandmist omalt mehelt ? ja vastatud sellele järgmiselt: "Kuigi BES § 36 põhjal abieluleping peab olema sõlmitud kirjalikult, ei

25) Riigikohtu 1932.a. otsus nr.43.

järgne sellest sugugi, et abikaasad ka ilma säärase lepinguta ei võiks omavahel sõlmida lepinguid, mille järgi abielumees teatava asja või rahasumma BES § 27 p.2 põhjal annab oma naisele kasutamiseks ning valitsemiseks kui erivara (BES §§ 28, 110, 112, 115) . Sääraste lepingute jaoks seadus mingisuguseid erilisi nõudeid nende vormi suhtes üles ei sea, hoiatades ainult, et neid ei tohi abikaasade kreditoride kahjuks sõlmida (BES § 116), mispärast BES § 2993 põhjal need võivad sõlmitud olla ka suuliselt ja nende sisu võivad asjaosalised tõestada tunnistajate läbi." Nagu eeltoodust näeme, võib abieluleping olla ka suuline, kuid ei tohi abikaasade kreditoride kahjuks sõlmitud olla (viimane nõue on kehtiv ka kirjaliku lepingu puhul).

Järgmine sama §-i nõue on, et Liivimaa linnades abielulepingud tulevad sõlmida notariaalkorras. Esi-joones tuleks vaadelda, missugused erinevused on notariaalkorras tehtavate ja notari poolt vidimeeritavate (näitaktide) vahel. Notariaalseaduse järgi

aktid võidakse sõlmida poolte omal näengul kas ko-
duselt või notariaalselt (või näitaktina), väljaar-
vatud kinnisvarade ülemineku või omandiõiguse kitsen-
duse kohta tehtavad tehingud, mis tulevad eranditult
sõlmida notari juures (Not.s. § 66). Notariaalkorras
tehtavad aktid tulevad kanda aktiraamatusse, s.t.
akti sisu kantakse sõnasõnalt erilisse selleks ette-
nähtud raamatusse, kuhu pooled alla kirjutavad ja
kus järgneb ka notari tõestus - seega akti algupä-
rand jääb notari juurde, kuna asjaosalistele antak-
se notari poolt tõestatud väljakirjutis. Avalikud
ehk notariaalsed aktid (näitaktid) ei kuulu üldkor-
ras aktiraamatusse sissekandmisele, sest pärast as-
jaosaliste poolt akti allakirjutamist tehakse notari
poolt tõestus-ehk vidimeerimispealkiri samale akti-
le (Not.s. § 146), ära tähendades allakirjutanute
ees- ja perekonnanimed, elukohad ja et nad akti sõl-
mimiseks on õiguse- ja teovõimsad (§ 72, 147). Nota-
riaalsete aktide paremus seisab selles, et akti al-

gupärasuse vastu ei saa vaielda ega saa seda ka tunnistajate varal lükata, tühistada. Varem oli Notariaalseaduses nõue, et ka abielulepingud tulid sõlmida notariaalkorras (§ 280), kuid see on hiljem kaotatud Ajutise Valitsuse poolt 1. IV 1919.a. vastuvõetud ajutise notariaalseadusega.²⁶⁾ Kohtuministeeriumi poolt notaritele antud juhatuskirja²⁷⁾ sätete (§ 29) kohaselt notar vaid päranduslepingute ja testamentide puhul on kohustatud juhtima aktitegijate tähelepanu dokumendi sisu aktiraamatusse sissekandmise tähtsusele. Järelikult peaks BES § 36 selles osas olema kehtetu ja on küllaldane, kui abieluleping vidimeeritakse notari poolt.

TS § 320 seab samuti üles nõude, et abielulepingud sõlmitakse notariaalkorras. Arvatavasti ei mõelda siin notariaalkorda kitsamas mõttes vaid laiemas, s.t. mitte lepingu tegemist notari aktiraamatusse

26) RT 1919, 24, 59

27) RT 1919, 24, lk. 189.

sissekandmisega vaid notari poolt vidimeerimisega, mis iseenesest oleks küllaldane ja vastaks täielikult tegelikus elus väljakujunenud nõuetele. Ka uues Notariaalseadustiku eelnõus²⁸⁾ on kõik notari juures tehtavad aktid nimetatud "notariaaltoiminguteks", kaotatud senine aktiraamatu kord ja asendatud see "aktide koguga", kuhu paigutatakse tegemise järjekorras originaal allkirjadega varustatud teisend vidimeeritud dokumendist, mille tegemine on Tsiviilseadustikus ja eriseadustes ette nähtud endises akti korras,²⁹⁾ s.o. pärimislepingud, testamendid ja Kaubandusliste ja tööstusliste ettevõtete lepingujärgse ülemineku määruste³⁰⁾ põhjal tehtavad lepingud.

Lõppeks olgu veel tähendatud, et abielulepingu sõlmimisel abikaasade vahel naine vajab erilist

28) Esitatud Notarite ühingu poolt Kohtuministeeriumile 1938.a.

29) Notariaalseadustiku eelnõu §§ 44, 49, 152 p.a ja 156.

30) Vene seaduste ja korralduste kogu (VSKK) 1916, 194, 1645.

juurekutsutud nõuandjat, kuna siin mõlema abikaasa huvid võivad põrkuda (BES § 30). Enne abiellumist sõlmitava lepingu juures nõuandja osavõtt pole obligatoorne, vaid jäetud lepinglase enese suvaks.

5. T e m p e l m a k s u s t a m i n e .

Kirjalikkude abielulepingute sõlmimise korral on notar peale vidimeerimise kohustatud asjaosalistelt sisse nõudma tempelmaksu, mida Tempelmaksu seaduse tariif nr.13 järgi võetakse 2 % lepingu summast. Kui see summa on vähem kui seaduse § 6. ettenähtud hind, siis seaduslikust hinnast, vähemalt aga 50 krooni igalt lepingult. Kuigi Tempelmaksu seaduses pole vahet tehtud enne abiellumist ja abielu kestel sõlmitavate abielulepingute vahel, on siiski maksu väljaarvestamisel suured erinevused.

Enne abiellumist sõlmitavate lepingute juures - kus ainult nenditakse, et ühele abikaasale või mõ-

lemale neist jääb eelolevas abielus alale erivarana kõik see vara, mis ta abiellu kaasa toob või mis ta selle kestel ükskõik mil viisil omandab, ja õiguste või varade üleminekut ei teki - on väljaarvestus lihtne. Ei toimu ju mingisugust tsiviilõiguslikku tehingut õiguste või varaõiguste võõrandamise mõttes; nenditakse üksnes teatud majandusliku seisundi edasikestmist, millele abiellumine mingisugust muudatust ei too ja kummalegi abikaasale uusi õigusi ei loo, vaid abiellujad ainult takistavad uute juuriidiliste vahekorjade tekkimist oma varanduse suhtes. Sel juhul need lepingud oleksid õieti isiklike vahekordi reguleerivad tehingud, milliseid aga rahalise summa peale hinnata ei saaks, eriti mitte Tempelmaksu sead. § 6. alusel. Säärast lepingut tuleks tempelmaksustada tempeltariifi nr.13 põhjal 50.- krooni suuruses, kui lepinglased ise pole lepingu väärtust kõrgemalt hinnanud.³¹⁾

31) Riigikohtu 1931.a. otsus nr. 80.

Teisiti on lugu abikaasade vahel sõlmitava abielulepingu korral, eriti siis, kui abikaasad evivad kinnisvarasid ja lõpetavad senise varaühisuse. Siin tekib juba tsiviilõiguslik tehing varaõiguste võõrandamise mõttes, kuigi nt. kinnisvarad kinnistusraamatutesse on kantud ühe abikaasa nimele või kui kinnisvarad mõttelistes osades on küll mõlema abikaasa nimel, kuid kinnistusraamatutes nii ühel kui teisel juhul erivarana märkimata. BES § 126 mõttes tuleb kõik abikaasade vara, mida ei saa lugeda nende kummagi erivaraks, arvata abielu kestel muretsetud ühisvaraks. Viimane moodustab seega mõlema abikaasa ühise töö ning vaeva saavutise, olles ühise majapidamise resultaat, kusjuures mingit vahet ei tehta, kas ühe või teise abikaasa tegevus vara kogumisel on olnud tulukam või tagajärjekam. Kuigi abielulepinguga määratakse, et kinnisvarad jäävad edaspidi selle abielupoole erivaraks, kelle nimele nad kinnistatud, ei saa järeldada õiguste ülemineku

mittetekkimest. Sellepärast tulevad kinnisvarad arvata lepinguobjekti hulka, need hinnata ja vastavalt tempelmaksustada. Samuti ei saa maksu vähendamise mõttes abielulepingu tempelmaksustamisel arvesse võtta Pärandi- ja kingimaksu seaduses ettenähtud võlgade mahaarvamisi,³²⁾ kuna Tempelmaksu seaduses puuduvad sellekohased sätted, mispärast tempelmaks tuleb võtta Tempelmaksu sead. § 6. ja tempeltariifi nr.13 kohaselt, s.o. 2 % lepingu summast, vähemalt aga 50.- krooni.³³⁾

Niihästi enne abiellumist, kui ka abielu kestel sõlmitud abielulepingute tempelmaksu alammääraks on 50 kr. Tempelmaksu seaduse kehtima hakkamise ajal (1928.a.) oli maksu alammääraks 10 kr., kuid suurendati maksu eeskätt selleks, et takistada fiktiiv-abielulepingute sõlmimist, kuna ilmselt märgata

32) Riigikohtu toim.nr.12 II-1937. "Õigus" 1937,3, lk. 142

33) Vt. ka Riigikohtu 1931.a. otsus nr. 61 ja 1936.a. otsus nr.14.

oli lepingute sõlmimisi võlgadest kõrvalehoidmise sihiga. Leian, et seadusandja pole talitanud õieti, viies mõlemad liigid ühe tempeltariifi alla. Abikaasade vahel sõlmitava lepingu juures võiks jääda maks samaseks, kuna nad tavaliselt on suutnud ühiselu jooksul omale teatud varahulga soetada ega teki neil seepärast raskusi maksu tasumisel. Eelabielulepingute juures on olukord teine. Siin tavaliselt kaks noort inimest soovivad tulevaseks abieluks reguleerida omi vahekordi, ilma et selle läbi tekiks mingisuguseid õiguste üleminekuid või et kaudseltki kolmandate isikute õigustatud huvid saaks riivatud. Abielludes on pooltel uue elu rajamisega isegi erakordseid kulusid, mispärast tundub üleliigsena maksta veel abielulepingu eest 80 - 90 krooni (tegelik lepingu kulu ühes tempelmaksuga, kohtulõivuga, kulu- lusraha ja notari töötasuga). Kui mõnes riigis (Itaalias, Saksamaal) isegi toetusi jagatakse abi-

34) TS 55 315, 330 - 351.

35) Tempelmaksu sead. tariif nr. 28 p. B.

ellujatele, siis meil võiks vähemalt hoiduda sääras-
te lisakulude tekitamisest. Nagu arvata võib, kaas-
leb TS senisest suuremal määral varavahekordade re-
guleerimisi abielulepingutega, sest abikaasade va-
rasoetuse vahekord³⁴⁾ oma uudsuse ja osalt ka tege-
liku elu jaoks ebaselge ja väljakujunemata käsitus-
laadi tõttu sunnib abiellujaid ettevaatuse mõttes ju-
ba ette oma varavahekordades selgeid piirjooni tõm-
bama. Sellepärast oleks soovitatav, et Tempelmaksu
sead. selles osas muudetak ja enne abiellumist sõl-
mitavad abielulepingud tulevikus kuuluksid sama tem-
pelmaksu määra alla nagu kokkuleppetoimingud, kus
kokkuleppe objekti väärtus ei ole hinnatav - s.o.
1 kroon igalt dokumendilt.³⁵⁾

6. P u b l i k a t s i o o n .

Et abieluleping omaks jõudu kolmandate isikute

34) TS §§ 315, 330 - 351.

35) Tempelmaksu sead. tariif nr.28 p. B.

suhtes, tuleb ta TKS §§ 295 ja 296 ettenähtud korras kuulutada, publitseerida. Lepinguosalised peavad esitama palve Ringkonnakohtule lepingu väljakuulutamise asjas. On jäetud nende eneste suvaks, kas nad teevad seda üheaegselt lepingu sõlmimisega või edaspidi. Ringkonnakohus oma vastava määruse täitmiseks nõuab asjaosalistelt sisse kohtulõivu ning kuulutuskulud ja kuulutab abielulepingu teksti välja Riigi Teataja Lisas üks kord, saates ühtlasi lepingut viidimeerinud notarile selle kontori ruumidesse ülespanemiseks ühe eksemplari mainitud kuulutusest. BES § 36 märkuses nõutakse küll kolmekordset kuulutamist, kuid Riigikohtu seletuse järgi on küllaldane, kui abieluleping BES § 36 ettenähtud tagajärgede saavutamiseks välja kuulutatakse Riigi Teatajas ainult üks kord.³⁶⁾ Sama kord tuleb rakendamisele ka abielulepingute muutmisel või tühistamisel.

36) Riigikohtu t. nr.556 - 1932.a. "Õigus" 1932, 10, lk.477.

Publitseerimise tähtsus on vaieldamatult kindel, kui tahetakse kindlaks määrata, et naine üldse ei vastuta mehe võlgade eest, või kui lepingusse on võetud ainult põhimõtte, et abikaasade tulevane, soetatud vara, ei ole ühine ja naine sellega, mis ta tulevikus omandab, mehe võlgade eest ei vastuta. Iga naine, kes kindlaid varaobjekte abiellu kaasa viies soovib neid ühisvarast välja jätta, peab mitte üksnes abielulepingu sõlmima, vaid selle ka publitseerima.³⁷⁾

Kuidas tuleks suhtuda välismaal sõlmitud abielulepingusse, kui lepinglased asuvad elama Eestisse? Gürgensi³⁸⁾ ja teiste seisukoha järgi oleks küllaldane, kui leping vastab sõlmimiskoha vorminõuetele ja see abielupoolte uues elukohas publitseeritakse.

37) Vt. ka Seeler, op. cit., lk. 10 jj.

38) Gürgens, op. cit., lk. 80.

7. J õ u s t u m i n e .

Abielulepingud jõustuvad abikaasade vahel lepingu sõlmimise silmapilgust arvates (§ 39), abiellujate suhtes aga abielu registreerimisest alates. Kolmandate isikute suhtes jõustub leping alles publitseerimisega.

Juhul, kui abielulepingus peaks aset leidma ühe abikaasa nimele kinnistatud kinnisvara õiguste üleminek teisele abikaasale, siis ei saa sellest järeltada veel omandiõiguse otsest üleminekut kinnisvarale, vaid üleminek toimub ikkagi eraldi tehinguga, s. o. vastavalt kokkuleppele kas kinke - või ostu-müügi lepinguga, mille kohaselt toimuks ka kinnisvara ümberkinnistamine. Abieluleping on ainult erivara koosseisu kindlaksmäärajaks, mitte aga kinnisvarade omandiõiguse ülemineku tehingu asendajaks, mispärast abieluleping kinnisvarade ülemineku osas ei jõustu sõlmimise ega publitseerimise, vaid kinnisvara ümber-

kinnistamise silmapilgust arvates.

8. L õ p p e m i n e .

Abielulepinguid - kui kahepoolseid tehinguid - ei saa muuta ega lõpetada ainult ühe poole soovil ilma teise poole nõusolekuta (§ 39). Nad pole muudetavad ka ühepoolse testamentaarse korraldusega, kui viimane pole tehtud teise poole kasuks. Kui nt. üks abikaasadest peaks testamendiga lepingut muutma ja korraldusi tegema teise poole vara kohta, seda ära lubades kas või lastele, siis on säärane korraldus kehtetu; määrab ta aga teisele poolele rohkem kui lepingus oli ette nähtud, siis polegi see muutmine, kuna rohkem andmine kui lepingus ette nähtud, ei sisalda eneses muutmist,³⁹⁾ vaid on tavaline pärandamine.

39) Vt. ka Erdmann, op. cit., lk. 96.

Balti eraseaduse järgi kaotavad abielulepingud oma jõu neljal juhul (§ 40) :

- 1) kui abielu üldse ei toimunud;
- 2) abielulahutuse korral, olgu siis, et abielu-
pingusse olid lahutuse korraks võetud eritingimused,
mis tulevad siis rakendamisele;
- 3) kui mõlema poole ühisel soovil abieluleping
muudetakse, mille juures ei tohi aga rikkuda kolman-
date isikute õigusi;
- 4) kui lepingus oli eeldatud mõni sündmus tulevi-
ku kohta, nt. laste sünd, mis aga ei saabunud, siis
kõik selleks juhuks sissevõetud tingimused kaotavad
oma jõu.

BES § 36 märkus näeb ette abielulepingute publits-
seerimise tema jõustumiseks kolmandate isikute suh-
tes, kuid kas lepingu lõppemisel või muutmisel tuleb
käia sama rada, selleks puudub otsene vihje. Kui le-
ping oli salajane, s.t. ainult poolte eneste vaheli-
ne, siis kaotab publitsseerimine oma otstarbe, kuna

kolmandaid isikuid ei oldud varem, ega pole ka hiljem vaja asjasse pühendada. Teisiti on publitseeritud lepingu puhul, kui see muudetakse või lõpetatakse poolte ühisel kokkuleppel. Siin peab eeldama, et avaldamisega abieluleping ei ole enam poolte isiklik asi, vaid muutub avalikuks, ka kolmandaid isikuid puutuvaks asjaks. Nii nagu pandiõigus kolmandate isikute suhtes ainult maksmisega või loobumisega ei kustu, vaid kinnistusregistrist kustutamise, ja ka omandiõigus kinnisvarade kohta mitte lihtsa üleandmisega, vaid ümberkinnistamisega üle läheb, nii tuleb ka siin eeldada abielulepingu edasist mõju kolmandate isikute kohta, kui lepingu muutmise või lõppemisest pole kuulutatud. Kui aga leping lõpeb abielu lõppemise tagajärjel, siis teiskordne publitseerimine muutub liigseks, sest lepingu vundament - abielu ise - on hävinenud. Järelikult pole vaja lepingu lõppemisest publitseerida p.p. 1 ja 2 all tähendatud juhtudel vaikivate eelduste, p. 4-das

aga otseselt väljendatud eelduste tõttu. Tingimata tuleb abieluleping publitseerida aga p. 3. ettenähtud juhul, kui tahetakse, et muudetud leping omaks jõu ka kolmandate isikute kohta.⁴⁰⁾

IV. A B I E L U L E P I N G U T E M Õ J U :

a) abielupooltele.

milleks üldse vaja varavahekordi muuta, kui seaduses nagunii need vahekorrad üksikasjadeni reguleerimist leiavad ? Põhjusi on väga mitmesuguseid, näiteks: et ära hoida ühe abikaasa veresugulaste teenimata rikastumist (vt. eespool lk. 33); kui isa tahab oma tütart kindlustada selles mõttes, et ta varanduslistes küsimustes mehest sõltuv ei oleks või hoida tütart majanduslikust laotumisest kergemeelse mehe läbi; kui üks abiellujaist või abikaasadest teadlik on oma oskamatuses varaliste asjade juhti-

40) Vt. ka Erdmann, op. cit., lk. 95 jj.

misel või pole tal enese vastu usaldust, kuna teab oma kalduvusi ülejõu käiva eluviisi suunas; kui abiellujad või abikaasad iseseisvalt mõnel alal tegutsedes omale teatud vara on soetanud ja kui nad oma töö resultaate iseseisvalt ka kasutada tahavad jne.

Eeltoodust näeme, et abielulepingul on palju häid külgi abikaasade varavahekordade korraldamisel, kuid sellega võivad kaasleida ka negatiivsed nähtused, eriti kolmandate isikute suhtes.

b) kolmandate isikute õigustele.

Ükskõik mis ulatuses abielulepinguga varavahekorra di ka ei korraldataks, tuleb ikkagi silmas pidada olulist nõuet: et ei rikutaks kolmandate isikute õigustatud huvisid. Missugused on need kolmandate isikute õigustatud huvid või õigused? Siin tuleb peamiselt mõtelda õigusi lepinglaste varale, nt. võlanõudmised. Enne abiellumist sõlmitava abielulepingu (eelabielulepingu) juures ei muutu endine, s. o. eel-

abieluline olukord nt. juhul, kui sisse seatakse tulevase abielu kohta täieline varalahusus ja tulevased abikaasad üksteise ega ka kolmandate isikute suhtes mingit ühisvara ei oma, vaid igäüks valitseb ja kasutab oma vara iseseisvalt. Siin ei ole abielu üldse mingit muudatust varalistes asjades kaasa toonud ja võlausaldajad võivad endiselt pöörata oma nõudmised võlgniku varale. Teissugune on olukord juba olemasoleva abielu juures, kus abiellumisega kaasles ühisvara tekkimine, sest nt. kõik varajased mehe võlausaldajad - nii enne abiellumist, kui ka need, kes juure on tulnud abiellumise ja abielulepingu sõlmimise ajavahemikul - on juba omandanud õigused naise osale ühisvarast, mida ükski abieluleping (ka publitseeritud) neilt, võlausaldajatelt, ära võtta ei saa.⁴¹⁾ Järelikult ei või abieluleping abikaasade ühisvara korral omandada tagasiulatuvat jõudu, kui seega kahjustatakse kolmandate isikute

41) Vrd. Seeler, op. cit., lk. 10.

õigustatud nõudmisi, vaid ta võib lõpetada ühisvara vahekorra üksnes abielu edaspidiseks kestuseks.

Kõik oleks ju korras, kui need sätted puhtakuju- list rakendamist leiaksid, kuid me teame tegelikust elust, et abielulepingutega on just võimalik kahjustada kolmandate isikute õigusi. Ja mitte üksnes abielulepinguga, vaid ka praegu kehtivate varavahekorda- de süsteemide territoriaalne erinevus annab selleks soodsaid võimalusi. Selgituseks toon paar näidet:

BES art. XXIX järgi abikaasade varavahekord allub mehe elukoha seadusele ja viimase muutmise korral muutub ka varavahekorra alluvus, kui sellega pole rikutud kolmandate isikute varem tekkinud õigusi. Kas saab aga alati kindlaks teha neid "varem tekkinud õigusi" ? Oletame, et abielupaar elas Tartus, s. o. varaühisuse piirkonnas, omas majas. Majal (kin- nisvaral) lasus paar väiksemat obligatsioonivõlga, kuid peale selle oli mehel veel suuremal määral X pangas lühiajalisi vekslivõlgasid käendajate kind- lustusel. Hiljem abielupaar siirdus Petserisse, s.

o. varalahususe piirkonda, üürides korteri naise nimele. Rööbiti ümberasumisega müüdi Tartus olev kinnisvara koos vallasvaraga, kusjuures tasutud said ainult obligatsioonivõlad. Ülejäänud raha eest ostis naine tunnistajate juuresolekul Petseris uue mööbli, viies selle küll ühisesse, kuid tema nimele üüritud korterisse; sularaha pani Petseris asuvasse pankka oma nimele. Mees selle aja jooksul, kuigi Petseris elades, opereeris vekslitega Tartus edasi. Tähtpäeval ta tasus X pangale vekslite järgi võlgneva summa, mille tagajärjel vabanesid ühtlasi käendajad. Nädala pärast ta palus samadelt isikutelt uuesti käenduspeal kirju, kes ka hääs usus oma allkirju ei keelanud. Nüüd aga diskonteeris mees vekslid juba Y pangas ja saadud raha eest ostis naine omale Petserisse kinnisvara. Kuu aja pärast läksid mehe vekslid protesti. Tagajärg - mehelt midagi võtta ei ole, kuna kogu vara varalahususe piirkonnas on naise oma - võlg nõuti käendajatelt sisse. Kuidas saavad käendajad

kindlaks teha, et see võlg omas algidus oli tehtud varaühisuse ajal ? Tõendusi pole võimalik hankida, sest veksli väljaandmise aeg on pärit varalahususe ajajärgust ja Y pangas oli see võlg esmakordselt tekkinud samuti varalahususe ajajärgul. Naine on rikka vanemate laps/ ja võis kinnisvara Petserisse osta ka vanematelt saadud rahaga, - seega langevad ära isegi kaudsed tõendused.

Võtame teise juhu: lastega abielupaar, elukohaga Tallinnas, kellel on varandusi, kuid veel rohkem võlga, sõlmib abielulepingu, millega muudavad ära varaühisuse, minnes üle täielikule varalahususe süsteemile. Lepingust nähtub, et varaühisuse lõpetamisel kõik kinnis- kui vallasvarad kuuluvad mehele, kuna naisel peale seljaskantavate riiete midagi ei ole. Leping publitseeritakse. Võlausaldajad loevad, et mehel on vara küllalt, mille tagajärjel tema krediitvõimalusi ei kitsendata. Paari nädala pärast võtab naine oma nimele väikese pudu-äri. Kas viimane töötab kasuga või kahjuga, see abielupaari ei

huvita. Mees müüb oma kinnisvarad kolmandale, temale usaldusväärsele isikule, kes need mõne aja pärast omakord edasi müüb eeltähendatud abielunaisele. Kreditorid ei tea toimunud muudatustest midagi, sest ostu-müügi tehinguid ei publitseerita ja kuna välispidiselt paistiskõik endine olevat, ei tekkinud mingit kahtlust, ja olles hääs usus, keegi kreditoridest ei võtnud vaevaks kinnistusregistrist kontrollida andmeid kinnisvara omaniku kohta. Mehe operatsioonid vekslitega vahepeal olid analoogilised eelmisele juhule. Paari aasta pärast järgnes mehe maksujõuetus ja kreditoridel polnud mehelt enam midagi võtta. Kuigi "tüssamine" oli ilmne, puudub juriidiline alus selle selgitamiseks, liiategi, et naine võib tõendada oma rikastumist iseseisvalt äri alal tegutsemise edukusega. Ettevaatuse mõttes ta oli isegi oma pudupoest saadavaid tulusid fiktiivselt suurendanud, makstes seäjuures suuremal määral äri- ja tulumaksu. Need kulutused kui ka kahekordsed kinnistuskulud, mis kogusummas võisid ulatuda vast mõ-

nele tuhandele kroonile, on täpe selle läbi võidetud kümnetesse tuhandetesse kroonidesse ulatuvate kinnisvarade juures. Isegi mehe võlavanglasse panek ei tarvitse avaldada soovitud tagajärgi, sest kreditoride rahuldamine sel juhul oleneks õieti naisest.

Eeltoodud juhud näitavad selgesti, et seaduses ettenähtud kolmandate isikute õiguste mitterikkumistest võib vabalt kõrvale hoida isiklike võlgade puhul, sest BES § 94 ja 38 järgi abikaasadel on õigus igal ajal nende vahel olevat varaühisust lõpetada.

Võlausaldajad võivad ainult nõuda, et nende juba olemasolevad õigused/^{ei}saaks rikutud varaühisuse lõpetamisega ja neil on õigus - lähtudes nende isiklikkudest nõudeist selle abikaasa vastu, kelle süü läbi võlg on tekkinud - ainult ühisvarale, ja et sellest ühisvarast saaks enne selle jagamist nende nõudmised eraldatud, mitte aga sellele, et varaühisus ja seega ühisvara terve edaspidise abielu jooksul kehtaks.⁴²⁾ Teisiti on aga ingrosseeritud võl-

42) Vrd. Gürgens, op.cit., lk. 122.

gade korral, sest siin kolmandate isikute õigusi omal näengul riivata pole võimalik ei elukoha muutmise ega publitseeritud abielulepinguga.

Lõppkokkuvõttena võib mainida, et elukoha muutmisega ühes varaõiguse piirkonnast teise või abielulepinguga võib vältida kolmandate isikute õiguste rikkumist küll ingrosseeritud õiguste korral, mitte aga ingrosseerimata õiguste puhul.

V. ABIELULEPINGUD TSIVIILSEADUSTIKU 1939.a.EELNÕUS.

Tsiviilseadustiku eelnõus puudub eri jaotus abielulepingute kohta ja nad on paigutatud abikaasade varavahekordi reguleerivate üldiste normide hulka. TS § 315 järgi "Abikaasad on teineteisega varasoetuse vahekorras, kui nende vahel ei ole seatud varaühendust, varaühisust või varalahusust". Sellest näeme, et eelnõu näeb legaalsüsteemina ette varasoetust. "Varasoetuse vahekorras jäävad igale abikaasale olenemata teisest abikaasast alale kõik õi-

gused kogu oma vara kohta, mis talle kuulusid abielu sõlmimisel ja mis ta omandab abielu kestel, kui võrd seadus neid õigusi ei kitsenda" (§ 330). Järelikult varasoetuse korral valitseb abikaasade vahel täieline varalahusus ja alles varasoetuse vahekorra lõppemisel tulevad ilmsiks selle süsteemi iseärasused, sest siis on kummalgi abikaasal õigus " teiselt abikaasalt saada pool sellest, mis teise abikaasa varas on soetisvara, kui abielu on lastega, või üks kolmandik sellest soetisvarast, kui abielu on lasteta" (§ 335).

Valitsevat varasüsteemi võib muuta abielulepinguga. Muutmine ei ole enam nii laiaulatuslik ega poolte suvast olenev, nagu BES-is. Eelnõus on sõnaselgelt väljendatud, et "abielulepinguga peab olema omaks võetud üks nendest varavahekordadest, mis käesolevas seadustikus ette on nähtud" (§ 318 II), s.o. kas varaühendus, varaühisus või varalahusus, kusjuures on vaid lubatud abielulepinguga korraldada teisiti varaühenduse juures vara ülejäägi või puudu-

jäägi jagamist (§ 370 IV) ja varaühisuse korral määrata ühisvara hulka kuuluvaks ainult soetatava vara (§ 372) ning eraldada ühisvarast kummagi abikaasa vara üksikuid esemeid või nende liike (§ 373). Lubatud on lepinguga määrata teisiti veel osasaamist soetisvarast (§ 335 III), soetisvara ulatust ja arvestamist (§ 337 IV). Sellest näeme, et lepinglastele on küll jäetud võimalus teha seadustikus ettenähtud süsteemides muudatusi, kuid need muudatused peavad toimuma täpsate ettekirjutuste kohaselt. Eeltoodud nõudeid mitte silmaspidades on abieluleping kehtetu.

Suuremaid erinevusi kehtiva korraga võrreldes toob kaasa abielulepingute publitseerimine. Eelnõu järgi "notar, kelle juures abieluleping sõlmiti, esitab selle vastavale perekonnaseisuametnikule perekonnaregistrisse kandmiseks." (§ 320 I). Kehtiva korra järgi notar sellest kohustusest on vaba, kuna publitseerimise palve esitamine oli jäetud poolte eneste asjaks (v. lk. 47). Ühtlasi näeme, et Ring-

konnakohtu asemele on asunud perekonnaseisuametnik, kes kuulutab lepingu "registrisse kandmisest Riigi Teatajas, ära tähendades, missuguse varavahekorra abikaasad on omaks võtnud" (§ 320 II), ja edasi: "huvitatud isikul on õigus perekonnaregistrit ja abielulepingut vaadata ja lepingust saada ära kirju ning väljavõtteid." (§ 320 III). Sõnadest "kuulutab registrisse kandmisest Riigi Teatajas" ja "missuguse varavahekorra pooled on omaks võtnud" tuleb vist aru saada nii, et abielulepingu teksti Riigi Teatajas enam ei avaldata. Kuigi Riigi Teatajast nähtub, millise süsteemi lepinglased omaks on võtnud, ei või sellest järeldada, et pooled pole kasutanud seadustikus ettenähtud muutmise võimalusi. Kolmandaid isikuid asetab see kord igatahes senisest halvemasse olukorda. Eriti juhul, kui nt. abikaasad varaühisuse süsteemile üle minnes määravad ühisvara hulka kuuluvaks ainult soetatava vara. Lugeses kuulutusest, et abikaasad abielulepinguga on valinud varaühisuse vahekorra, võib tekkida arvamine, et kogu

abikaasade varem omandatud vara kuulub ka varaühisuse alla, kuna see tegelikult aga võib moodustada ühe või teise erivara (§ 372 III).

Oletame, et varasoetuse ajal naise nimel oli kolm kinnisvara, mehel - ühtegi, kes aga varaühisusele üle minnes omandab õiguse naise varale, mis omakord annab võimalusi mehe võlausaldajatel sisse nõuda ühisvarast niihästi mehe enneabielulist kui ka abielu kestel tehtud võlga. Kui aga lepinguga varaühisus kehtestati ainult soetatava vara kohta, siis jäävad naise kinnisvarad tema erivaraks ja mehe võlausaldajatel pole õigust oma nõudmistega naise erivarale pöörata. Kui kuulutuses aga sellekohane märgemuu-datuste ulatuse kohta puudub, võivad kolmandad isikud tulla arvamisele, et mehe vara varaühisuse süsteemile üle minnes on tunduvalt suurenenud, mis-pärast tema krediitvõimalusi võidakse suurendada, ilma et aimataks raskusi võla pärastisel kättesaa-misel. Hiljem samad isikud võlgade sissenõudmisel võivad sattuda ummikusse, kuna abikaasade varaühi-

susele üleminek oli ainult soetatava vara suhtes ja neil lepingu sõlmimise ning võlgade sissenõudmise ajavahemikul midagi soetatud ei olnud. Huvitatud isikul on küll õigus perekonnaregistrit ja abielulepingut vaadata ja lepingust saada ära kirju ning väljavõtteid, kuid osutub raskeks, kui mitte võimatuks, nt. Kuressaares elutseval isikul tulla vaatama Tartu perekonnaregistrit, ja ära kirjade ning väljavõtete saamine ametiasutustest on teadupärast aeganõudev toiming, mispärast kiiret otsustamist vajavate tehingute juures lähemate andmete hankimine, peale Riigi Teatajas avaldatud puuduliku kuulutuse, on äärmiselt raskendatud. Järelikult varasüsteemide vahetamisega on sihilikud hääusklikkude kolmandate isikute õigustatud nõudmiste eest kõrvalhoidmised kergemini teostatavad, kui kuulutuse tekst Riigi Teatajas on ainult üldsõnaline. Sellepärast oleks õigem, kui ka tulevikus abielulepingute kuulutamisel Riigi Teatajas üldeeskirju muutvad teksti osad

leiaksid sõnasõnalist avaldamist. Kas vastav ettekirjutus teha § 320 II täiendamise või erisätetega perekonnaseisuametnikule, jäägu seadusandja enese otsustada.

Kui TS normide kohaselt abielulepinguga võib valida ainult ühe seadustikus ettenähtud süsteemidest, kas siis oleks vajadust abielulepinguid sõlmida notariaalkorras või aitaks, kui perekonnaseisuametnik poolte avalduse põhjal kannaks vastava märkuse perekonnaregistrisse ja kuulutaks sellest seadustikus ettenähtud korras? Abielu kestel, nt. varasoetuse vahekorralt üle minnes mõnele teisele süsteemile, on notariaalse lepingu sõlmimise tarvidus põhjendatud, sest siis - varasoetuse lõpetamisega - võib kaasleida senise vara jaotus, mis oma keeruka konstruktsiooni tõttu nõuab asjatundliku ametniku (notari) osavõttu. Samuti põhjendatud oleks veel notariaalse lepingu vajadus, kui varaühenduse või vararühisuse süsteemile üle minnes pooled kasutavad

normides ettenähtud muutmise võimalusi. Poleks aga mingit vajadust sõlmida lepingut notariaalkorras, kui abiellujad valivad oma tulevase abielu puhuks kindla, seadustikuga ettenähtud, varavahekorra muutmatal kujul. Notariaalkorras sõlmitav leping tooks sel juhul abiellujatele vaid ülearuseid kulusid (vt. ka lk. 45), millistest vabalt võiks hoiduda, kui perekonnaseisuametnik abielu registreerimisel samade, abiellumisel juurdekutsutud tunnistajate, juuresolekul kannab perekonnaregistrisse abiellujate poolt omaks võetud varavahekorra ja sellest tavalises korras kuulutab. Sama lihtsustatud kord võiks laiendamist leida ka abikaasade kohta, kui neil nimetamisväärsset vara ei ole. Seega kujuneksid perekonnaseisuametniku juures teatud "standard" lepingud, mille valimist ei tarvitse teha sunduslikuks, vaid jätta lepinglastele vaba valiku õigus notariaalse või "standard" lepingu vahel.

Kahjuks peab nentima, et TS abikaasade varavahe-

kordade käsitlemis ei ole andnud oodatud paremusi selguse mõttes ja tulevikus, kui kõik süsteemid kasutamist leiaksid, on olukord oma nelja süsteemiga võrdne praegusele. Vahe seisab ainult selles, et territoriaalse erinevuse asemele astub personaalne erinevus. Olnuks palju selgem ja lihtsam, kui legaalsüsteemiks jääks varalahusus; varaühisus - kui täiesti ajanõuetele mittevastav - ära kaotatakse, ja varahendus ning varasoetus abielulepinguga valitavaks jäetakse.

Varalahususe kasuks räägib esijoones tema lihtsus ja selgus, mispärast ta on kõigile arusaadav; ka puuduvad selle süsteemi juures need vastuolud, mis ilmnevad eriti varaühisuse süsteemis. Teiseks on ta õiglane. Kui abielu on harmooniline, pole oluline, mis varasüsteem abikaasade vahel valitseb, kuna perekonna ülalpidamise kulud kantakse nagunii ühiselt. Kui aga abielu on kaldumas ebakooskõlla, on varalahusus teataval viisil kooskõlastajaks, tek-

kida võivate pisimajanduslikkude lahkhelide ärahoidjaks (pisitülidest arenevad suured), sest vaevalt see teist abikaasat häirib, milleks üks oma varasissetulekust saadava puhtakasu tarvitab, kas ostab uue kübara või kepi. Varalahususe juures võib ju naine erilise volikirjaga volitada meest igal ajal oma vara valitsema, kusjuures volikirja põhjal vara valitsemise paremus seisab selles, et naine võib volituse otsekohe annuleerida, kui näeb mehe valitsemises oskamatus või kuritahtlikkust, mille tagajärjel mehel puudub võimalus naise vara "ära valitseda" nagu seda tegelikus elus sageli juhtub. Seega langeb ära mõnede väide, nagu oleks varalahusus kooskõlalise abielu nõrgestajaks või hävitajaks. Just ümberpöörduvalt - ta aitab oskamatul või kergemeelsel varakaotusel, kui ka poolest olenemata majanduslise suurutise tagajärjel alal hoida vähemalt ühe poole vara ja vältida seega perekonna täielist varalist laostumist.

Eelnõus ettenähtud legaalsüsteem, varasoetus, vaevalt rahuldavaid tulemusi annab, eriti abielu lõppemisel, kus kavalamale ja omakasupüüdlikumale abielupoolele avanevad suured võimalused teenimata rikastumiseks just selle süsteemi keeruka jagamisviisi tagajärjel. Siin oleks õigem tarvitada sõnu "on kooskõlalise abielu nõrgestajaks", kuna ta kaasa aitab pisiarusaamatuste üleminekuks suurtele lähedele. Et süsteem on iseenesest ideaalne, selle vastu vaielda ei saa ja ta võiks seepärast seadustikku sisse jääda lepinguga valitavaks. Vast leidub isikuid, kes õppeotstarbeks tulevastele põlvedele tahavad anda võimalusi kindlate tööikade abil töestamiseks, kas ainult idealismist jatkuks tegelikus elus abikaasade varavahekordade lahendamiseks või peaks see tuginema hoopis selgematele ja reaalsematele alustele.

Vaevalt parlament eeltähendatud suuri sisulisi muudatusi eelnõus ette võtab ja kui tulevikus abi-

kaasade varavahekorrad ettenähtud kujul kehtima
pannakse, siis abielulepingute arv järjest tõuseb
ja nende tähtsus tulevikus omab senisest veel suure-
ma ulatuse abikaasade varavahekordade reguleerimi-
sel vastavalt meie rahva elulistele nõuetele ja
õiglustundele.